

AYTEMİZ GÜRGEY

Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı Pediatrik Hematoloji Ünitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Aytemiz Gürgey, çocukluk çağı kan hastalıkları patolojilerinin nedenlerini saptama konularında gerçekleştirdiği uluslararası çalışmalarıyla TÜBİTAK 2003 Sağlık Bilimleri Bilim Ödülü'nü aldı.



Çocuklarda görülen pek çok kan hastalığı var. Bu hastalıklardan ikisi de, çocukluk çağı trombozları ve hemofagositik lenfositosis olarak biliniyor.

Atardamar ya da toplar damar içinde kanın pıhtılaşmasına tromboz deniyor. Daha basit bir söylemle tromboz, bir damarın kan pıhtısıyla tıkanması. Tromboz eğer kalbi besleyen damarlardan birinde olursa kalp krizine, beyin damarlarında ortaya çıkarsa felç gibi durumlara yol açabiliyor. Dolayısıyla, tromboza bağlı olarak meydana gelen hastalıklar, bütün dünyada ölümlerin başta gelen nedenlerinden. Son yıllara kadar tromboz daha çok erişkinlerin bir hastalığı olarak kabul ediliyordu. Ancak son yıllarda görüntüleme yöntemlerinin tıpta kullanılmaya başlanmasıyla trombozun çocuklar için de önemli bir

sağlık sorunu oluşturduğu anlaşılmaya başlandı. Küçük çocuklarda beyin damarlarındaki tıkanıklık son derece önemli. Çünkü trombozların büyük bir kısmı, özellikle yeni doğan bebeklerde belirti vermiyor; fakat beyinde kalıcı iz bırakabiliyor. Bugün nedeni bilinmeyen epilepsi, yani sara hastası olarak takip edilen, ya da doğuştan beyin özürü diye nitelendirilen çocukların büyük bir kısmının, beyin damarlarında yenidoğan döneminde tromboz geliştiği için kalıcı hasara sahip oldukları bilinmektedir. Ülkemizde de, çocuklukta gelişen trombozlar, önemli sağlık sorunu oluşturmaktadır.

Hemofagositik Sendrom (HLS) ise, histiosit denen bir hücrenin anormal bir artış göstererek çeşitli organlara süzülerek yayılması, normal kan hücrele-

rini (eritrosit, trombosit ve nötrofil) içine alarak onları fagosite etmesi (yutması) sonucu gelişen hastalık grubuna verilen ad. Bu hastalığın genetik geçişli ve bazı hastalıklar, örneğin tüberküloz enfeksiyonuna bağlı, ikincil olarak gelişen iki tipi var. Genetik geçişli HLS, yüksek ateş, karaciğer dalak büyümesi, kan hücrelerinde azalma ve bazen de beyin tutulumu gösteren ve tedavi edilmezse çok kısa sürede ölümle sonuçlanan bir hastalık. Bir başka deyişle, çocukluk yaş grubu kan hastalıkları içinde, lösemiden daha kötü seyreden bir hastalık.

TÜBİTAK 2003 yılı Bilim Ödülü sahibi Prof. Dr. Aytemiz Gürgey, çocuklarda görülen bu kan hastalıklarının tanı ve tedavisi konusunda çalışmalarını sürdüren bir bilimadamımız. Ülkemiz-

deki çocukluk dönemi trombozlarının sıklığını belirleyip, tromboz gelişmesine neden olabilecek, doğuştan ve sonradan kazanılan risk faktörlerinin analizini yapıyor. Ayrıca, çocukluk döneminde hangi organlarda trombozun daha fazla geliştiğini ortaya çıkaran çalışmaları var. Gürgey'e göre, konuyla ilgili daha fazla çalışma yapılması, erken tedavi ve önlemlerin alınması, hastalıktan zarar görecektir çocuk sayısını azaltabilecektir.

Gürgey, trombozların, hastaneye yatan her 170 çocuktan birinde geliştiğini saptamış. Ülkemizde çocukluk çağında trombozun bu kadar sık gelişme nedenlerinin başında, bu yaş gurubunda enfeksiyonun sık olması var. Gürgey, "eğer enfeksiyonu etkin bir şekilde azaltabilirsek, ülkemiz çocuklarında tromboz gelişme riskini de azaltabileceğiz" diyor.

Son birkaç yıldan beri, erişkinlerde çok görülen ve bilim adamlarının koroner arter trombozu olarak isimlendirdikleri kalp krizinin gelişmesinde, iltihaplanmanın (inflamasyon) çok önemli rol oynadığı bildirilmekte. Gürgey'in çalışmalarına göre, enfeksiyon ve inflamasyon yalnızca koroner arter trombozlarında değil, çocukluk dönemi trombozlarının gelişmesinde de çok önemli rol oynuyor. Gürgey, bu nedenle enfeksiyon-tromboz ilişkisini daha iyi ortaya çıkaracak çalışmalar planlıyor.

Gürgey, sağlıklı kişilerde ve trombozlu hastalarda tromboza yatkınlık yapan mutasyonları da araştırıyor. Gelişmiş ülkelerde çalışma yapan bilimadamları, kişiyi tromboza yatkın yapan bir mutasyonun, yüzyıllar önce Avrupa'da ortaya çıktığı ve bu nedenle Avrupa ülkelerinde trombozun sık olduğu, Asya ülkelerindeyse çok ender görüldüğünü ileri sürdüler. Çin ve Japonya gibi Uzakdoğu ülkelerinde, tromboz gelişmesine yatkınlık yapan bu mutasyonun son derecede seyrek görülmesi de bu görüşü destekliyor. Ancak, Gürgey çalışmalarında, bu mutasyonun ülkemizde sık olarak görüldüğünü saptadı. Bu saptama Gürgey'in, Asya ülkelerindeki sıklığı öğrenmek için araştırma yapmasına neden oldu. İki farklı Türkiye Cumhuriyeti halkında çalışmalar yapan Gürgey ve ekibi, bu ülkelerde de mutasyonun yüksek oranda bulunduğunu tesbit etti. Gürgey'in bu konuda bir varsayımı da var: tromboza yatkınlık yaratan bu mutasyonun önce Orta As-

Çocuk Kan Hastalıklarına Çözüm Aramakla Geçen Bir Yaşam

1942 yılında Denizli'de, öğretmen bir baba ve ev hanımı bir annenin çocuğu olarak dünyaya gelen Aytemiz Gürgey, ortaokul ve lise öğrenimini, İzmir Kız Lisesi'nde parasız yatılı öğrenci olarak tamamladı. 1961'de Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne girdi. 1967'de bu üniversiteden mezun olan Gürgey, 1974'te Hacettepe Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı'nda uzmanlık eğitimini tamamladı. 1980'de pediatri doçenti, 1984'te pediatrik hematolog, 1988'de de pediatri profesörü oldu.

1982'de Londra, University College Hospital'da kalıtsal geçişli kan hastalıklarının (hemoglobinopatilerin) doğum öncesi tanısı konusunda eğitim aldı. 1987'de Augusta Atlanta'da Hücre ve Moleküler Biyoloji Laboratuvarı'nda, uluslararası akademi üyesi (international fellow) olarak, hemoglobinopatilerin patolojilerinin DNA yöntemleriyle incelenmesi çalışmalarına katıldı. 1981'de TÜBİTAK Teşvik Ödülü alan Gürgey, halen TÜBİTAK Sağlık Bilimleri Grubu Yürütme Komitesi Üyeliği ve Hacettepe Üniversitesi Pediatrik Temel Bilimler Ana Bilim Dalı Başkanlığı'nı sürdürmektedir.

International Society of Hematology (ISH), European Society of Pediatric Hematology and Immunology (ESPHI), Türk Hematoloji Derneği,



Türk Pediatrik Hematoloji Derneği, Milli Pediatri Derneği üyesi olan Gürgey'in, Uluslararası Bilimsel Atf İndeksi'nce taranan hakemli dergilerde yayımlanmış 179 yayını bulunmakta. Gürgey'in bilimsel eserleri 1400'ün üzerinde atf almış bulunuyor.

Aytemiz Gürgey evli ve iki çocuk sahibi.

ya'da ortaya çıktığını, göçlerle Avrupa kıtasına yayıldığını ileri sürüyor. Gürgey'in hipotezini, daha sonra Orta Doğu ülkelerinde yapılan çalışmalar da destekler nitelikte.

Çocukluk dönemi trombozlarını, yaş guruplarına göre ayırarak inceleyen Gürgey, yeni doğan bebeklerde ve 10 yaşına kadar olan çocuklarda beyin damarlarında, 11-18 yaş arasındaki gençlerdeyse derinden seyreden toplar damarlarda, (derin ven trombozu) daha fazla geliştiğini saptadı.

Gürgey, Hemofagositik Sendrom (HLS) konusundaysa özellikle genetik geçişli olan hastalık üzerinde çalışmalar yapıyor. Araştırmalar, bu hastalığın diğer dünya ülkelerinde ender görüldüğü halde, Türklerde ve Japonlarda daha sık olduğuna işaret ediyor. Gürgey'in, Dünya Histiosit Hastalıkları grubuyla yaptığı bir çalışma, hastalığın özellikle Türklerde sık olduğunu da gösterdi. Gürgey bu veriyi şöyle açıklıyor: "Ülkemizde akraba evliliği sık yapıldığı için, genetik geçişli hastalıkların diğer ülkelere göre daha fazla bulunması şaşırtıcı değil. Bu bilgiler bize, hemofagositik sendromla biz Türklerin

uğraşması gerektiği mesajını verdi. Çalışmalarımızda, hastalığın nedenlerini aydınlatmaya çalıştık. Bu nedenle de hastalıkla ilgili geniş kapsamlı çalışma yapabilmek amacıyla Ulusal Hemofagositik Lenfositosisoz çalışma grubu kuruldu."

Gürgey'in Dünya Histiosit Hastalıkları Grubu'yla birlikte yaptığı çalışma, ülkemizdeki hastaların yaklaşık % 20-25'inde, hücrede delik açan perforin geninde mutasyonlar olduğunu gösterdi. Perforin gen mutasyonlarının saptanması son derece önemli. Çünkü, mutasyon bulunan hastalara kemikiliği nakli yaparak, onları tedavi etmek olası. Hemofagositik Sendrom genetik geçişli olduğu için, ailelerin birden fazla hastalıklı çocuğu da olabiliyor. Gürgey'e göre, ailede, anne babada ya da ilk hasta çocukta perforin mutasyonu bulunursa, doğum öncesi tanı konularak ailelerin ikinci kez hasta çocuğa sahip olmaları engellenebilir. Gürgey'in bu konudaki hedefi, hastalığın erken tedaviye alınması ve doğum öncesi tanısıyla ilgili girişimlerde bulunabilmek.

Gülgün Akbaba